

امر به معروف و نهی از منکر عملی عامل مستقیم تربیت اجتماع است

امر به معروف و نهی از منکر یا نظارت ملی، چند مرتبه دارد که باید به مرتبه چهارم آن یعنی امر به معروف و نهی از منکر عملی اهمیت داد، چرا که در تربیت فرزند انسان تأثیر مستقیم و اساسی دارد.

امر به معروف و نهی از منکر یا نظارت ملی، چند مرتبه دارد که باید به مرتبه چهارم آن یعنی امر به معروف و نهی از منکر عملی اهمیت داد، چرا که در تربیت فرزند انسان تأثیر مستقیم و اساسی دارد. به گزارش خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر آیت‌الله العظمی مظاهری، خلاصه درس اخلاق آیت‌الله مظاهری درباره امر به معروف و نهی از منکر، در این پایگاه مطرح شده که مشروح آن در ادامه می‌آید.

بسم الله الرحمن الرحيم

«رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّنْ لِّسَانِي يَقَفُّهَا قَوْلِي»

در جلسات قبلی بیان شد که امر به معروف و نهی از منکر و به عبارت دیگر، نظارت ملی، اهمیت فراوانی در اسلام دارد. اگر مسلمان‌ها به این دو واجب دینی اهمیت دهند، گناه و زشتی و فساد، از جامعه رخت می‌بندد و بلا و مشکلات، کاهش می‌یابد؛ زیرا بسیاری از بلاها به خاطر ترک امر به معروف و نهی از منکر است. همچنین بیان شد که امر به معروف و نهی از منکر، از یک سو، وظیفه دولت اسلامی است و از سوی دیگر، همه مسلمان‌ها نسبت به احیای آن مسئولیت دارند. اگر دولت اسلامی به صورت جدی به وظایف خود عمل کند، قطعاً گناهان علنی، از جمله فساد اداری، فساد اقتصادی و فساد اخلاقی از جامعه زدوده خواهد شد. چنانکه اگر یکایک مؤمنین به این موضوع اساسی اهمیت دهند و امر به معروف و نهی از منکر را از خانواده و اطرافیان خود آغاز نمایند، جامعه، اخلاقی و اسلامی و عاری از گناه و معصیت خواهد شد.

مراتب امر به معروف و نهی از منکر

مرتبه اول و دوم: امر به معروف و نهی از منکر یا نظارت ملی، چند مرتبه دارد. در گذشته از «انزجار قلبی» و «تذکر زبانی» به عنوان مراتب اول و دوم نظارت ملی نام برده‌شد. در این خصوص لازم است اضافه شود که در این دو مرتبه و به خصوص در تذکر زبانی، تأثیر نظارت ملی وابسته به ملایمت، ملاطفت و استفاده از برهان و استدلال است و عمل به این دو واجب شرعی باید بدون تحمیل فکر و عقیده شخصی و بدون لجابت، تندى و تنش باشد. مطلب دیگر اینکه اگر چه در بسیاری از موارد نظارت ملی تک نفره از جانب دوستان، پدر و مادر، معلم‌ها و نظایر آن مؤثر است و این افراد در صورت احتمال تأثیر نباید در نظارت ملی کوتاهی کنند، اما نظارت ملی در خصوص گناهان اجتماعی و از سوی افراد غریبه، به صورت تک نفره تأثیر ندارد و تأثیر به سزای آن وابسته به نظارت و تذکر همگانی و جمعی است. به عنوان مثال، وقتی یک زن یا دختر بدحجاب از خانه بیرون می‌آید، اگر تنها یک نفر به او تذکر دهد، اتفاقی رخ نمی‌دهد؛ زیرا با یک تذکر زبانی، معروف احیا نمی‌شود. ولی اگر همه خود را موظف به نظارت ملی بدانند و پس از نفر اول، افراد دیگری به صورت مکرر و البته با مهربانی و با استدلال، متذکر بدحجابی او شوند، مسلماً به نفر چهارم و پنجم نخواهد رسید که فرد بی‌حجاب راهش را عوض می‌کند و برای اصلاح حجاب خود یا از خجالت مردم، به خانه برمی‌گردد.

مرتبه سوم: مرتبه سوم از امر به معروف و نهی از منکر، مبارزه منفی است که قرآن کریم، تأکید فراوانی بر آن دارد. در این مرتبه، مؤمنین باید با افراد گناهکار تماس نداشته باشند. با آنها مراوده، داد و ستد و معامله نکنند و از خانواده گناهکاران، برای ازدواج، دختر یا پسر هم نگیرند.

قرآن کریم در این خصوص، حکایتی نقل می‌کند که بسیار حائز اهمیت است. در جنگ تبوک که یکی از جنگ‌های سخت برای مسلمین بود، سه نفر تخلف کرده و با بهانه‌های واهی و از روی سستی و تنبلی، از رفتن به جنگ خودداری کردند. وقتی پیامبر اکرم «صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم» از جنگ باز می‌گشتند، این سه نفر به استقبال از لشکر مسلمانان رفتند. پیغمبر اکرم فرمودند کسی به آنان اعتنا نکند. همگان به دستور پیامبر عمل کردند و با آنها بی‌اعتنایی برخورد کردند. در تاریخ آمده است حتی زن و فرزند آنها نیز با آنان حرف نمی‌زدند و خلاصه از جامعه طرد شدند و در یک تنگناى شدید اجتماعی قرار گرفتند. قرآن کریم می‌فرماید به‌اندازه‌ای برای آنان سخت بود که گویی زمین برایشان تنگ شده بود و دیدند چاره‌ای جز توبه و انابه ندارند. لذا برای توبه، خدمت رسول خدا «صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم» آمدند و خداوند متعال، توبه آنان را پذیرفت.

«وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَقُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَ ضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَ ظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ» [1]

از آنجا که انسان به طور طبیعی، اجتماعی است و دوست دارد با دیگران تماس و رفت و آمد داشته باشد، بی‌اعتنایی اجتماعی، او را در تنگنا قرار می‌دهد. از این جهت، روش مبارزه منفی برای اصلاح افراد گناهکار تأثیر به سزا دارد. یعنی اگر به راستی روش مبارزه منفی، بین افراد خانواده، در مدارس و دانشگاه‌ها، در کوچه و خیابان، در بازار و به طور کلی در اجتماع، اجرا شود، مشکلات و معضلات اجتماعی و گناهان و مفاصد اخلاقی از جامعه رخت بر می‌بندد.

مرتبه چهارم: مرتبه دیگری از امر به معروف و نهی از منکر، امر به معروف و نهی از منکر عملی است. فقهای بزرگ نظیر مرحوم صاحب جواهر «ره» این مرتبه را مهم‌تر و مؤثرتر از همه مراتب و در عین حال، آسان‌ترین مراتب برمی‌شمردند. در این مرتبه، مؤمنین با عمل خود و به عبارت دیگر، با اهمیت دادن به واجبات و اجتناب از محرّمات و منکرات، دیگران را متنبه می‌کنند، به گونه‌ای که مردم با دیدن رفتار نیکوی آنان نسبت به انجام واجبات و ترک گناهان تشویق می‌شوند. امام صادق «سلام‌الله‌علیه» می‌فرماید: با عمل خود، امر به معروف و نهی از منکر کنید و برای تشیع زینت باشید، نه مایه ننگ:

«كُونُوا دُعَاةً إِلَى اٰنْفُسِكُمْ بِغَيْرِ اَلْسِنَتِكُمْ وَ كُونُوا زَيْنًا وَ لَا تَكُونُوا شَيْنًا» [2]

اهمیت امر به معروف و نهی از منکر عملی در تربیت فرزند

امر به معروف و نهی از منکر عملی در تربیت فرزند انسان تأثیر مستقیم و اساسی دارد و از آنجا که تربیت کودکان، اجتماع را می‌سازد، رفتار عملی پدر و مادر با فرزندان، بسیار حائز اهمیت است.

در حقیقت، تقید پدر و مادر به ظواهر شرع، به‌طور ناخودآگاه فرزندان آنها را مقید بار می‌آورد. مثلاً اگر فرزند خردسال، اهمیت مادرش را به حجاب و نماز اول وقت دریابد، نمازخوان و با حجاب می‌شود. در مقابل، اگر فرزندان ببینند پدر و مادر به تماشای ماهواره با آن صحنه‌های زشت می‌پردازند، آنها هم در پیروی از پدر و مادر مشغول دیدن ماهواره خواهند شد. پدر و مادر راستگو، وفادار و امانت‌دار، معمولاً فرزندانی متصف به همین صفات تربیت می‌کنند و افراد دروغگو، حقه‌باز و فریب‌کار را در اکثر موارد، باید در خانواده‌های گناهکار و بی‌اخلاق جستجو کرد.

به تعبیر دیگر، گفتار و کردار پنهانی پدر و مادر، در ظاهر رفتار فرزند آنان نمایان می‌شود. زن و شوهری که در خانه غیبت می‌کنند یا نسبت به دیگران بدبین هستند و سوءظن دارند یا تهمت می‌زنند و شایعه پراکنی می‌کنند، خواه ناخواه فرزندان خود را با صفات زشت خود پرورش می‌دهند، با این تفاوت که پدر و مادر در جهت مخفی کردن رفتار و صفات زشت خود می‌کوشند، اما فرزندان آنها کردار پنهانی پدر و مادر را آشکار می‌سازند.

روان‌شناس‌ها معتقدند که مغز کودک، نظیر دوربین عکاسی و فیلم‌برداری است و هرچه در مقابل او قرار گیرد، از آن تصویر برداری می‌کند. حتی بزرگان می‌گویند: گفتار و کردار اطرافیان کودک، به‌طور ناخودآگاه بر مغز کودک اثر می‌گذارد. به عنوان مثال اگر زن و شوهر ناسازگاری داشته باشند، رفتار و عملکرد آنان، بر طفل شیرخوار نیز اثر می‌گذارد.

نقل می‌کنند چندین سال پیش خانمی در فرانسه نیاز به جراحی مغز پیدا می‌کند. در حین عمل که آن خانم بیهوش بوده، ناگهان سرود آلمانی می‌خواند. بعد متوجه می‌شوند که او با برخورد تیغ جراحی به یکی از رگ‌های مغز، آن سرود را می‌خواند. پس از اتمام عمل و بیهودی او، از وی می‌پرسند آیا زبان آلمانی می‌دانی یا سرودی به زبان آلمانی حفظ هستی؟ می‌گوید: خیر. تعجب پزشکان بیشتر می‌شود و پس از تحقیق و بررسی می‌فهمند که در جنگ جهانی دوم و هنگام حمله آلمان به فرانسه، سربازان آلمانی مدتی در خانه آن شخص که در آن زمان نوزاد بوده، مانده‌اند و در کنار گهواره کودک، مرتب سرود پیروزی خوانده‌اند. شنیدن آن سرود، به‌طور ناخودآگاه بر روی مغز کودک در گهواره اثر گذاشته و موجب شده است که چندین سال بعد، حین عمل جراحی آن را بخواند.

صرف‌نظر از این ماجرا، تأکید تعالیم دینی بر تلاوت قرآن در کنار کودک، حاکی از تأثیر عجیب آن بر ذهن و بر مغز کودک است. حتی اگر کودک خواب باشد یا توجهی به قرآن خواندن نداشته باشد، باز هم تأثیر آن را می‌پذیرد. چنان‌که شنیدن موسیقی مطرب و شهوت‌انگیز و دیدن صحنه‌ها و فیلم‌های تحریک‌آمیز هم ذهن کودک را مشوّش می‌کند و بر او اثر منفی می‌گذارد. نکته مهم‌تر اینکه، از تأثیر عجیب یک صدای خوب یا بد بر ذهن و بر تربیت فرزند، باید به تأثیر غذای حلال یا حرامی که کودک می‌خورد، بر تربیت کودک پی ببریم.

در هر حال، مراقبت جدی پدر و مادر و اطرافیان کودک از گفتار و رفتار خود بسیار لازم است. آنان باید علاوه بر اجتناب از گناه، در حضور کودکان و افراد نوجوان، رفتاری مؤدبانه و توأم با وقار و متانت از خود نشان دهند و از گفتار و کردار ناپسند و از بی‌ادبی بپرهیزند تا بتوانند فرزندانی مؤدب تربیت کنند.

از همه مخصوصاً جوانان تقاضا دارم تصمیم بگیرند به مرتبه چهارم از امر به معروف و نهی از منکر، اهمیت بیشتری بدهند. بر اقامه نماز اول وقت و خواندن نماز شب مداومت داشته باشند و مسجدها را پر کنند. در مجالس و در گفت‌وگوهای خود از غیبت، دروغ، تهمت و شایعه‌پراکنی بپرهیزند و به تأثیر منفی این گناهان، بر اطرافیان توجه داشته باشند.

پی‌نوشت‌ها

=====

1. توبه - 118

2. کافی، ج 2، ص 77